

مدل مرجع OSI

هدف‌های رفتاری: هنرجو پس از پایان این فصل می‌تواند:

- انواع لایه‌ها در مدل OSI را شرح دهد.
- کار هر کدام از لایه‌های TCP/IP و OSI را بداند.
- تفاوت‌های دو مدل TCP/IP و OSI را بیان کند.
- مکانیزم‌های به کار گرفته شده در تجهیزات امنیتی شبکه را شناسایی کند.

برای تبادل داده‌ها در یک محیط شبکه‌ای، نیاز به وجود استاندارد است. دو استاندارد رایج در این زمینه عبارت است از TCP/IP و 'OSI'.

TCP/IP استاندارد است که به صورت عملی ابتدا پیاده شده سپس به صورت استاندارد درآمده است اما استاندارد OSI مفاهیم تئوری لایه‌بندی در شبکه را به خوبی نشان داده و به صورت عملی پیاده نشده است. OSI از طریق سازمان ISO تدوین و معرفی شد و پروتکل‌های شبکه براساس این استاندارد تدوین و تولید شده‌اند. در این استاندارد تمامی فعالیت‌هایی که سبب می‌شد اطلاعات از طریق شبکه و از رایانه‌ای به رایانه دیگر منتقل شود در یک ساختار ۷ لایه‌ای به نام OSI قرار گرفت. این استاندارد تمامی فرآیند تبدیل اطلاعات را از حالتی که در رایانه قابل استفاده است تا حالتی که از طریق کابل شبکه قابل ارسال باشد، دربر می‌گیرد.

هر کدام از این لایه‌ها قسمتی از فرآیند تغییر شکل اطلاعات را دربر می‌گیرند. اطلاعات از هفتمین لایه وارد این چرخه شده و پس از تغییر شکل در هر لایه به لایه بعدی خود منتقل می‌شود.

۱- Transmission Control Protocol / Internet Protocol

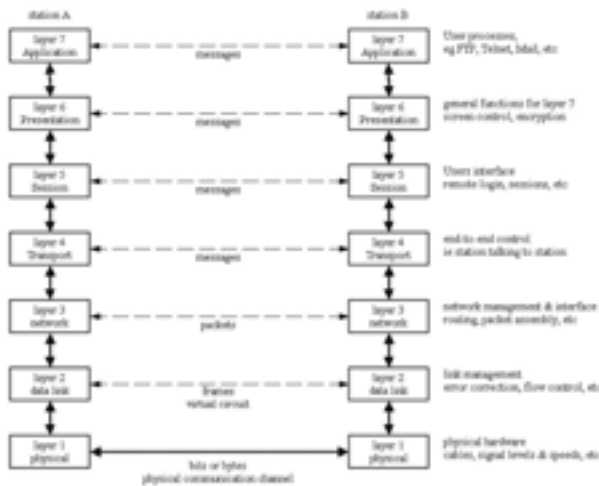
۲- Open System Interconnection

این عمل آن قدر ادامه پیدا می کند تا تغییر شکل کامل شود و محصول فرآیند تبدیل که یک بسته اطلاعاتی (Packet) است، به دست آمده و از لایه اول خارج شود. لایه های شبکه در استاندارد OSI عبارت است از :

جدول ۱-۵- لایه های مدل OSI

Application	لایه کاربردی
Presentation	لایه نمایش
Session	لایه جلسه
Transport	لایه انتقال
Network	لایه شبکه
Data Link	لایه پیوند داده ها
Physical	لایه فیزیکی

نکته ای که در مورد لایه ها می توان به آن اشاره کرد این است که هر لایه فقط با لایه های قبلی، بعدی و لایه نظیر خود در رایانه مقصد ارتباط دارد. در سیستم مبدأ این لایه ها از بالا به پایین اطلاعات مورد نیاز لایه زیرین خود را فراهم می کنند و در سیستم مقصد از پایین به بالا، لایه ها اطلاعات مورد نیاز لایه بالایی را فراهم می کنند.

شکل ۱-۵- لایه ها در مدل OSI

۱-۵- انواع لایه در مدل OSI

لایه اول یا لایه فیزیکی در پایین ترین سطح قرار دارد و به طور مستقیم با همبندی شبکه در ارتباط است. لایه هفتم یا همان لایه کاربردی با کاربر در ارتباط بوده و از کاربر داده‌ها را دریافت کرده و به شبکه انتقال می‌دهد و برعکس. در ادامه به بررسی لایه‌ها می‌پردازیم.

۱-۱-۵- لایه فیزیکی: لایه فیزیکی، اولین لایه مدل OSI بوده و در پایین ترین سطح این مدل قرار گرفته است. این لایه در ارتباط مستقیم با سخت افزار بوده و ویژگی‌های فیزیکی شبکه نظیر: اتصالات، ولتاژ و زمان را مشخص می‌نماید. در این لایه نحوه اتصال دو رایانه به یکدیگر از طریق کابل‌های شبکه، نحوه اتصال کابل شبکه به رایانه، همبندی‌های شبکه و سرعت‌های آن‌ها مشخص شده است. این لایه مسئول تبدیل اطلاعات از بیت‌ها (صفر و یک دیجیتال) به سیگنال‌های الکتریکی و ارسال آن‌ها به صورت مجموعه‌ای از سیگنال‌ها در فرستنده و دریافت سیگنال‌ها از شبکه و تبدیل آن‌ها به بیت است. (در گیرنده)

۱-۲-۵- لایه پیوند داده‌ها: لایه پیوند داده‌ها دومین لایه مدل OSI است. وظیفه این لایه آماده کردن اطلاعات برای ارسال است و در واقع اطلاعاتی را که از لایه بالاتر یعنی لایه شبکه دریافت می‌کند به واحدهای کوچک‌تری به نام قاب^۱ تبدیل کرده و آن‌ها را ارسال می‌کند. هم‌چنین این لایه وظیفه دارد که اطلاعات را برای ارسال صحیح و بدون خطا کنترل کرده و به رایانه فرستنده صحت اطلاعات را اعلام کند. این لایه خود از دو زیرلایه به نام‌های LLC^۲ و MAC^۳ تشکیل شده است. هر کدام از این زیرلایه‌ها وظایفی را به عهده دارند که شرح آن‌ها به این قرار است:

زیرلایه LLC برقراری ارتباط نظیر به نظیر بین دو رایانه فرستنده و گیرنده، ایجاد قاب‌ها و کنترل خطاهایی که در اثر عوامل محیطی بر رسانه به وجود می‌آید را برعهده دارد. این زیرلایه عمل کنترل خطا را به این صورت انجام می‌دهد که هر قاب را ساخته و رمزهای ابتدا و انتهای آن را مشخص می‌کند. سپس قاب‌ها را شماره‌گذاری و ارسال می‌کند. رایانه مقصد قاب‌های ارسال شده را دریافت کرده و به ترتیب شماره، آن‌ها را پشت سرهم قرار می‌دهد و اطلاعات را دوباره بازسازی می‌کند. زیرلایه LLC در رایانه گیرنده پس از دریافت هر قاب یک پاسخ برای رایانه فرستنده می‌فرستد. به این پاسخ Acknowledge گفته می‌شود. رایانه‌ای که فرستنده اطلاعات است با دریافت این Acknowledge متوجه می‌شود که قاب مذکور به طور صحیح و بدون بروز مشکل به مقصد رسیده است. رایانه فرستنده

۱- Frame

۲- Logical Link Control

۳- Medium Access Control

تا مدتی منتظر می ماند تا برای تمامی قاب های ارسال شده، Acknowledge دریافت نماید. در صورتی که LLC برای قابی Acknowledge دریافت نکند، متوجه می شود که قاب مذکور آسیب دیده یا به مقصد نرسیده است؛ در این حالت قاب مورد نظر را از روی شماره آن دوباره ساخته و برای رایانه مقصد ارسال می کند. این زیر لایه با این روش سالم رسیدن اطلاعات به مقصد را تضمین می کند.

زیر لایه دیگری که در لایه پیوند داده ها قرار دارد، زیر لایه MAC است. این زیر لایه چند وظیفه برعهده دارد. یکی از وظایف آن کنترل نحوه دسترسی به خطوط انتقال است.

از وظایف دیگر این زیر لایه کنترل آدرس فیزیکی^۱ کارت های شبکه رایانه فرستنده و گیرنده است. هر کارت شبکه برای خود یک آدرس فیزیکی منحصر به فرد دارد که غیر قابل تغییر است. این آدرس به وسیله کارخانه سازنده در کارت شبکه حک می شود.

تقریباً در اکثر شبکه های امروزی از سوئیچ که تمامی گره های شبکه به آن متصل می گردند، استفاده می شود. با این که سوئیچ ها برای انواع شبکه ها، گزینه ای مناسب می باشند، ولی همزمان بار شد شبکه و افزایش تعداد ایستگاه ها و سرویس دهندگان، شاهد بروز مسائل خاصی خواهیم بود. ایستگاه های متصل به سوئیچ قادر به ارتباط با یکدیگر بوده و هریک به عنوان عضوی از یک Broadcast Domain مشابه می باشند. بدین ترتیب، در صورتی که ایستگاهی یک پیام Broadcast را ارسال نماید، سایر ایستگاه های متصل شده به سوئیچ نیز آن را دریافت خواهند کرد. سوئیچ ها، دستگاه های لایه دوم (مدل مرجع OSI) می باشند.

۳-۱-۵- لایه شبکه: لایه شبکه، سومین لایه استاندارد OSI است. یافتن آدرس رایانه های مبدأ و مقصد و ایجاد یک مسیر ارتباطی بین مبدأ و مقصد و همچنین مسیریابی در شبکه های بزرگ (مانند شبکه اینترنت یا امثال آن) وظیفه اصلی این لایه است. این لایه پیچیده ترین لایه OSI است، زیرا عمل مسیریابی که فرآیند بسیار پیچیده ای است در این لایه اتفاق می افتد. این لایه اطلاعاتی را که از لایه بالاتر یعنی لایه انتقال دریافت می کند به واحدهای کوچک تری به نام بسته^۲ تبدیل کرده و آن ها را ارسال می کند.

این لایه علاوه بر مسیریابی می تواند اعمال دیگری از جمله کنترل ترافیک را نیز انجام دهد. بدین معنی که در صورتی که بار ترافیک در مسیر عبور بسته اطلاعاتی بالا رود، این لایه وجود ترافیک را تشخیص داده و مسیر جدیدی را که ترافیک کمتری دارد برای عبور بسته ها انتخاب می کند. یکی دیگر از اعمالی که این لایه انجام می دهد، زمانی است که یک بسته اطلاعاتی برای رسیدن به مقصد مجبور است از شبکه ای به شبکه دیگر برود. در این شرایط ممکن است مشکلات زیادی بروز نماید؛

۱- MAC Address

۲- Packet

مثلاً ممکن است روش آدرس دهی رایانه‌ها در شبکه مبدأ و مقصد متفاوت و نامتجانس باشد؛ رفع این مشکل و مرتبط کردن دو شبکه نامتجانس از دیگر وظایف این لایه است.

همان‌گونه که قبلاً اشاره گردید، اکثر سوئیچ‌ها در لایه دوم مدل OSI فعالیت می‌نمایند. مدلی از سوئیچ وجود دارد که شباهت زیادی با مسیریاب^۱ دارد و قادر به فعالیت در لایه سوم مدل OSI است. زمانی که مسیریاب یک بسته اطلاعاتی را دریافت می‌نماید، در لایه سوم به دنبال آدرس‌های مبدأ و مقصد گشته تا مسیر مربوط به بسته اطلاعاتی را مشخص نماید. سوئیچ استاندارد از آدرس‌های MAC به منظور مشخص کردن آدرس مبدأ و مقصد استفاده می‌نمایند (از طریق لایه دوم).

۴-۱-۵- لایه انتقال: وظیفه اصلی لایه انتقال، دریافت داده‌ها از لایه جلسه، در صورت نیاز شکستن داده‌ها به واحدهای کوچک‌تر به نام قطعه^۲، انتقال آن‌ها به لایه شبکه و حصول اطمینان از دریافت صحیح داده‌ها در انتهای دیگر (رایانه مقصد) است.

از وظایف دیگر لایه انتقال این است که این لایه باید مراقب برقراری و قطع اتصال در شبکه باشد. هم چنین این لایه مکانیزمی برای کنترل جریان ارسال داده‌ها در اختیار دارد، به طوری که این مکانیزم سبب می‌شود رایانه فرستنده، داده‌ها را با سرعتی ارسال کند که رایانه گیرنده قادر به دریافت آن‌ها باشد. این مکانیزم زمانی کاربرد پیدا می‌کند که یک رایانه سریع بخواهد اطلاعاتی را ارسال نماید و رایانه گیرنده، قدرت و سرعتی کمتر از رایانه فرستنده داشته باشد. در این شرایط لایه انتقال، سرعت ارسال رایانه فرستنده را تا حد سرعت رایانه گیرنده اطلاعات پایین می‌آورد.

۵-۱-۵- لایه جلسه: پنجمین لایه OSI، لایه جلسه است. این لایه هم چون لایه انتقال، ارسال معمولی داده‌ها را فراهم می‌کند اما خدمات پیشرفته‌ای را نیز ارائه می‌کند که کاربردهای مفیدی دارد. یکی از خدمات لایه جلسه، مدیریت بر ارتباط بین رایانه‌هاست؛ بدین معنی که وقتی دو رایانه باهم ارتباط برقرار می‌کنند، ترافیک می‌تواند در یک لحظه یک طرفه یا دو طرفه باشد. اگر این ترافیک یک طرفه باشد، لایه جلسه می‌تواند در حفظ نوبت کمک کند.

یکی دیگر از خدمات این لایه، مدیریت نشانه است. در بعضی پروتکل‌ها لازم است هیچ کدام از طرفین، کاری را هم‌زمان شروع نکنند. برای مدیریت بر فعالیت‌های لایه جلسه، نشانه‌هایی تهیه می‌شود که بین مبدأ و مقصد قابل مبادله‌اند. در این شرایط فقط طرفی که نشانه را در اختیار دارد می‌تواند فعالیت کند و طرف مقابل باید منتظر باشد تا نوبت او برای استفاده از نشانه فرا برسد.

یکی دیگر از اعمال لایه جلسه این است که روی قسمت‌هایی از رشته داده‌ها را علامت‌گذاری

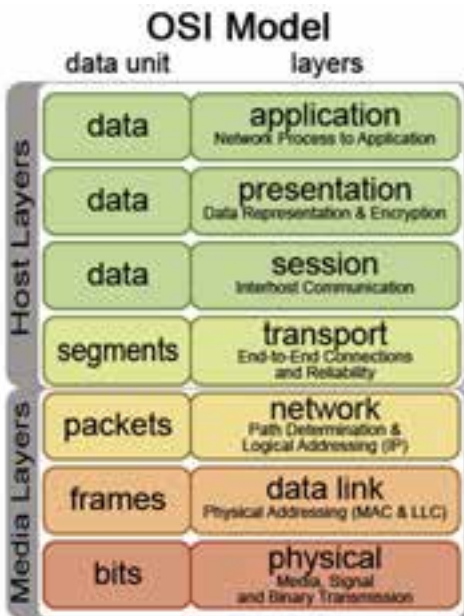
می‌کند؛ در صورتی که بسته‌ای هنگام ارسال مفقود یا خراب شود، لایه جلسه بسته را از روی کدهای آن شناسایی و دوباره ارسال می‌کند.

۶-۱-۵- لایه نمایش: لایه نمایش ششمین لایه OSI است. این لایه داده‌ها را به روش استاندارد کدگذاری می‌کند.

اکثر رایانه‌ها اطلاعاتی مانند نام افراد، تاریخ، مقدار پول و اطلاعات مشابه دیگری را ارسال می‌کنند. این اطلاعات به صورت کاراکتر بوده و هیچ کدام رشته‌های دودویی نیستند. کدهای نمایش رشته‌های کاراکتری، اعداد صحیح و... ممکن است در رایانه‌های مختلف متفاوت باشد. برای این که رایانه‌ها با کدهای مختلف بتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، اطلاعاتی که انتقال می‌یابند باید با استفاده از کدهای استاندارد تعریف و ارسال شوند تا در تمامی رایانه‌ها و با سیستم عامل‌های متفاوت قابل دریافت و درک باشند.

۷-۱-۵- لایه کاربردی: هفتمین لایه مدل OSI است و همه نرم‌افزارهای کاربردی برای ارتباط شبکه‌ای از آن‌ها استفاده می‌کنند.

لایه کاربردی بزرگ‌ترین لایه در استاندارد OSI است. این لایه شامل سیگنال‌هایی است که خدمات سودمندی از قبیل انتقال پرونده و کنترل یک رایانه از راه دور را به کاربر ارائه می‌دهد، در صورتی که لایه‌های پایین‌تر فقط در تبادل اطلاعات بین فرستنده و گیرنده نقش دارند. همچنین این لایه می‌تواند ارتباط برنامه‌های مختلفی را که در محیط شبکه وجود دارند، با یکدیگر برقرار کند.

شکل ۲-۵- واحدهای اطلاعات در لایه‌های مختلف مدل OSI

به عنوان مثال، صدها نوع نرم‌افزار در دنیا وجود دارد که هر کدام روش خاص خود را برای نوشتن، ویرایش و حرکت مکان‌نما روی صفحه انجام می‌دهند، در صورتی که این لایه وجود نداشت، ممکن بود در اجرای برنامه‌ها و ویرایش آن‌ها دچار مشکل شویم. برای حل این مشکل لایه کاربردی، اطلاعات لازم را از این برنامه‌ها

گرفته و با یک استاندارد مشخص آن‌ها را به رایانه مقصد می‌فرستد. وظیفه دیگر لایه کاربردی، انتقال پرونده است. در سیستم فایل‌های مختلف، نام‌گذاری پرونده‌ها، روش نمایش خطوط متن و غیره متفاوت است. این کار به همراه وظایفی از قبیل پست الکترونیک، کنترل رایانه از راه دور و جستجو در بخش‌های مختلف درون حافظه، وظیفه لایه کاربردی است.

۲-۵- مدل TCP/IP و مقایسه دو پروتکل در بخش‌های مختلف

TCP/IP استاندارد دیگری است که برای اتصال رایانه‌ها در شبکه مورد استفاده قرار می‌گیرند. به تعریف دیگر قرارداد کنترل انتقال اطلاعات می‌باشد. در جدول ۲-۵ این دو استاندارد در کنار هم نمایش داده شده و با هم مقایسه شده‌اند.

جدول ۲-۵ - مقایسه لایه‌های OSI و TCP/IP

مدل مرجع OSI	مدل چهار لایه TCP/IP
لایه کاربرد	لایه کاربرد (Application)
لایه ارائه	
لایه جلسه	لایه انتقال (Transport)
لایه انتقال	
لایه شبکه	لایه شبکه (Internet)
لایه پیوند داده‌ها	لایه وسط شبکه (Network Internet)
لایه فیزیکی	

همان‌طور که از جدول پیداست TCP/IP از چهار لایه تشکیل شده که در زیر چهار لایه TCP/IP را بررسی می‌کنیم.

■ **لایه واسط شبکه:** در این لایه تمام استانداردهای سخت‌افزاری و انواع پروتکل شبکه تعریف شده است. در این لایه می‌توان بین نرم‌افزار و سخت‌افزار شبکه ارتباط برقرار کرد.

■ **لایه شبکه:** در این لایه پروتکل IP آدرس‌دهی و تنظیم می‌شود. در کل وظیفه این لایه دادن اطلاعات در مورد شبکه و آدرس‌دهی در آن می‌باشد که مسیریاب‌ها از آن بسیار استفاده می‌کنند.

■ **لایه انتقال** : ابتدایی‌ترین وظیفه این لایه آگاهی از وضعیت بسته‌ها می‌باشد و در مرحله بعد وظیفه این لایه انتقال اطلاعاتی می‌باشد که نیاز به امنیت ندارد و سرعت برای آن‌ها مهم‌تر است.

■ **لایه کاربرد** : در این لایه برنامه‌های کاربردی قرار دارند و لایه نرم‌افزاری شبکه است و همچنین لایه پروتکل‌های نرم‌افزاری نیز می‌باشد. از مهم‌ترین نکات در خصوص این لایه قرار داشتن پروتکل انتقال پرونده (FTP) و پروتکل مدیریت پست الکترونیک (SMTP) و بقیه برنامه‌های کاربردی در این لایه می‌باشد.

بیشترین حملات برنامه‌های مخرب به ترتیب در لایه انتقال، شبکه، کاربردی و واسط شبکه است و سرویس‌ها و مکانیزم‌ها بیشتر در لایه شبکه به چشم می‌خورد و تجهیزات امنیتی با بهره‌گیری از مکانیزم‌های مختلف، بیشتر در لایه انتقال، شبکه و کاربرد، وجود دارند.

خودآزمایی و پژوهش

- ۱- به‌طور کلی وظایف لایه‌ها در مدل OSI چیست؟
- ۲- بسته و قاب و قطعه چیست و هرکدام در چه لایه‌ای معنی پیدا می‌کند؟
- ۳- یافتن آدرس رایانه مقصد و مبدأ وظیفه کدام لایه است؟
- ۴- لایه شبکه چه کاری انجام می‌دهد؟
- ۵- دوزیر لایه پیوند داده کدام است؟
- ۶- کار خطیابی و مسیریابی در کدام لایه‌ها انجام می‌شود؟